

INNOVÁCIÓ AZ OKTATÁSBAN

Az MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program
Bölcsészeti és Társadalomtudományi munkacsoportjának
előadói konferenciája és szakmai vitája

2019. november 27. 10.00

MTA Debreceni Területi Bizottság Székháza

KUTATÓCSOPORT BEMUTATÓK

&

ABSZTRAKTOK

A kiadvány megjelentetését
az MTA Tantárgy-pedagógia Kutatási Programja támogatta.

Szerkesztette:

Polonyi Tünde

Nótin Ágnes

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

ISBN 978-615-6060-15-0 [print]

ISBN 978-615-6060-16-7 [online pdf]

Tartalom

A munkaülés programja	6
A Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program Bölcsészeti és társadalomtudományok munkacsoportja	9
Az MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatócsoportjai a bölcsészet és társadalomtudományok terén	10
A KUTATÓCSOPORTOK MUNKÁJÁRÓL	11
MTA-PPHF Valláspedagógiai Szak módszertani Kutatócsoport	11
MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport	13
MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport	17
Történelmi gondolkodás fejlesztése a személyes narratívákat, videó életútinterjúkat felhasználó történelemtanításban	21
MTA-NYTI NyelvÉsély Szak módszertani Kutatócsoport	27
ABSZTRAKTOK.....	30
Kovács Gusztáv, Asztalos Katalin: Az elbeszélés ereje – A narratívák szerepe a hitoktatásban	30
Csonta István: Az elbeszélés ereje az egyháztörténelem oktatásában	31
Polonyi Tünde Éva: Digitális angol nyelvi tananyag eredményességének tudományos igazolása	32
Abari Kálmán, Kinterné Szökőcs Beáta: HANNA – angolnyelvtanító digitális tananyag	33
Molnár Gábor Tamás: Irodalomfogalmak és irodalomtanítás a digitális közegben.....	35

Kodácsi Boglárka: Kortárs költészet a digitális irodalomórán	36
Jancsák Csaba: A video-életútinterjúkat alkalmazó tanórák hozzáadott értékei a holokauszt, valamint az 1956-os forradalom tanításában	38
Kósa Maja: Episztemológiai nézetek a történelemtanításban: tartalomba ágyazott feladatok fejlesztése	39
Bartha Csilla: A multimodális többnyelvűség és változatosság bizonyítékaitól a kulturálisan fenntartható tanulás és tanítás módszerei és gyakorlatai felé	41
Holecz Margit, Tóth Etelka: A kutatási eredmények gyakorlatba építésének útjai: Bizonyítékalapú multimodális tanulói szótár és e-learning fejlesztése vizuális jelfonológiai vizsgálatokkal	46

Az oktatáskutatás területén – az orvoslás mintájára – akkor járunk el helyesen, ha a legapróbb részletekig tanulmányozzuk a tanítási-tanulási folyamatokat, és olyan beavatkozásokra teszünk javaslatot, amelyekről tudományos eszközökkel bizonyítani lehet, hogy azok a kívánt eredményekhez vezetnek.

LOVÁSZ LÁSZLÓ, AZ MTA ELNÖKE

A munkaülés programja

9.30–10.00 Regisztráció

10.00–10.20 Megnyitó és köszöntők

CSATÁR PÉTER egyetemi docens, DE stratégiai és gazdasági dékánhelyettes

PATKÓS ANDRÁS elnök, MTA Tantárgy-pedagógiai Program

BÁNRÉTI ZOLTÁN elnök, MTA TTP Bölcsészeti és társadalomtudományi munkacsoport

10.30–11.20 MTA - PPHF Valláspedagógiai Szakmódszertani Kutatócsoport

KOVÁCS GUSZTÁV – ASZTALOS KATALIN: Az elbeszélés ereje – A narratívák szerepe a hitoktatásban (25p)

CSONTA ISTVÁN: Az elbeszélés ereje az egyháztörténelem oktatásában (15p)

Vita (10p)

11.20–12.10 MTA - DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport

POLONYI TÜNDE ÉVA: Digitális angol nyelvi tananyag eredményességének tudományos igazolása (25p)

ABARI KÁLMÁN – KINTERNÉ SZÖKŐCS BEÁTA: HANNA – angolnyelv-
tanító digitális tananyag (15p)

Vita (10p)

**12.10–13.00 MTA - ELTE Digitális Írástudás és Irodalomtanít-
tás Kutatócsoport**

MOLNÁR GÁBOR TAMÁS: Irodalomfogalmak és irodalomtanítás a
digitális közegben (25p)

KODÁCSI BOGLÁRKA: Kortárs költészet a digitális irodalomórán
(15p)

Vita (10p)

13.00–13.40 Ebédszünet (állófogadás)

**13.40–14.30 MTA - SZTE Elbeszél Történelem és Történelem-
tanítás Kutatócsoport**

JANCSÁK CSABA: A video-életútinterjúkat alkalmazó tanórák hoz-
záadott értékei a holokauszt, valamint az 1956-os for-
radalom tanításában (25p)

KÓSA MAJA: Episztemológiai nézetek a történelemtanításban:
tartalomba ágyazott feladatok fejlesztése (15p)

Vita (10p)

14.30–15.20 MTA - NYTI NyelvEsély Szakmódszertani Kutató-csoport

BARTHA CSILLA: A multimodális többnyelvűség és változatosság bizonyítékaitól a kulturálisan fenntartható tanulás és tanítás módszerei és gyakorlatai felé (25p)

HOLECZ MARGIT–TÓTH ETELKA: A kutatási eredmények gyakorlatba építésének útjai:

Bizonyítékalapú multimodális tanulói szótár és e-learning fejlesztése vizuális jelfonológiai vizsgálatokkal (15p)

Vita (10p)

15.20–16.00 Diskusszió és eszmecsere a Program következő évi feladatairól

**A Magyar Tudományos Akadémia
Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program
Bölcsészeti és társadalomtudományok munkacso-
portja**

BÁNRÉTI ZOLTÁN (munkacsoport-vezető)

MARGÓCSY ISTVÁN (munkacsoport-vezető)

BARTHA CSILLA (jelnyelvtanítás)

JANCSÁK CSABA (történelemtanítás)

KOVÁCS GUSZTÁV (hitoktatás)

MOLNÁR GÁBOR TAMÁS (anyanyelvi oktatás – szövegértés)

POLONYI TÜNDE (idegennyelv-tanítás)

Az MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatócsoportjai a bölcsészet és társadalomtudományok terén

MTA-SZTE Elbeszél Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport

(vezetője: JANCSÁK CSABA)

A kutatócsoport honlapja: <http://eyewitness.hu>

MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomtanítás Kutatócsoport

(vezetője: MOLNÁR GÁBOR TAMÁS)

A kutatócsoport honlapja: <http://diio.hu/>

MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport

(vezetője: POLONYI TÜNDE ÉVA)

A kutatócsoport honlapja: <http://inyelv.unideb.hu/>

MTA-PPHF Valláspedagógiai Szakmódszertani Kutatócsoport

(vezetője: KOVÁCS GUSZTÁV)

A kutatócsoport honlapja: <http://fugefamuhely.hu/index.php>

MTA-NYTI NyelvEsély Szakmódszertani Kutatócsoport

(vezetője: BARTHA CSILLA)

A kutatócsoport honlapja: <http://mta-tkk.hu/nyelvesely/>

A KUTATÓCSOPORTOK MUNKÁJÁRÓL

MTA-PPHF Valláspedagógiai Szakmódszertani Kutatócsoport

KOVÁCS GUSZTÁV

A Valláspedagógiai Szakmódszertani Kutatócsoport 2016-ban alakult a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskolán működő Kateketikai Munkaközösség munkatársaiból és a velük együttműködő oktatókból, pedagógusokból. Munkánk során a hittanoktatásban kívánunk szemléletformáló tevékenységet folytatni, és ehhez új szakmai módszereket kidolgozni, alkalmazni és szélesebb körben ismertté tenni.

Működésünk alapja annak a társadalmi szükségletnek a felismerése, hogy az ember értéket kereső és értékeket teremtő közegben kíván élni. A felfedezett érték és a megélt valóság közötti hasadék azonban megnehezíti az emberek együttélését. A vallási nevelés feladata, hogy felkészítse az embert az „értékkereső” és „értékteremtő” társadalmi jelenlétre. A valláspedagógia szemléletváltozásának legalapvetőbb eleme, hogy a tartalomról a résztvevőre kerül át a kutatók figyelme. A pedagógus tanulási folyamatban való személyes részvétele, a tanulók életkori sajátosságainak, személyes érdeklődésének előtérbe kerülése alapvetően megváltoztatták a hittanoktatás módszertanát. A szakmódszertani kutatómunka célja, hogy megismerje és megismertesse a személyközpontú, egzisztenciális hittanoktatás módszertanát. Ehhez kívánjuk felhasználni a nemzetközileg bevált gyakorlatokat, és saját módszertani adatbázist építünk fel, amelyet a lehető legszélesebb körben publikálunk.

A pályázat ideje alatt két fő területen törekszünk a módszertani megújulást elősegíteni: a projekt első két évében

Franz Kett pedagógiai módszerére támaszkodunk, amely sajátos szemléletével alkalmas arra, hogy a hittant, a vallásos nevelést harmonizálja a közismereti tárgyakkal és értékkereső, értékteremtő magatartásra vezessen. Emellett a projekt első évében szakmódszertani adatbázisunk megalapozását, valamint egy szakmai-kapcsolati háló kiépítését tervezzük megvalósítani. A program harmadik és negyedik évében az egyház-történeti kérdések, valamint etikai, bioetikai kérdések oktatásának módszertanát dolgozzuk fel, bemutatva az egzisztenciális, személyközpontú hittantanításban rejlő lehetőségeket.

A műhely munkájába szeretnénk bevonni a témák és a szemlélet iránt érdeklődő pedagógusokat és intézményeket; képzőkből és alkotó munkatársakból álló munkacsoportot, illetve szakmai koncepcióért felelős kutatói közösséget kívánunk létrehozni. A projekt során folyamatosan törekszünk a tapasztalatok, eredmények mind szélesebb – hazai és nemzetközi – szakmai közösségben való megosztására, konferenciákon való megvitatására, illetve publikálására.

A projekt megvalósításával párhuzamosan terveink között szerepel a kutatócsoport szervezeti egységének hosszú távú megalapozása, az általunk létrehozott módszertani program és ajánlások szélesebb körben való alkalmazásának lehetővé tétele, országos, illetve nemzetközi konferenciákon való ismertetése.

MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport

POLONYI TÜNDE ÉVA

Az MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport célja digitális multimédiás idegen nyelvi tananyag fejlesztése általános iskola felső tagozatosok számára (5-7. osztály). A pályázat az angol nyelvhez biztosít az iskolai oktatást kiegészítő, de új szemléletű online tananyagot. A jelenlegi online térben nem található olyan digitális honlap, amely közvetlenül támogatja az iskolai munkát, de a tanulói önállóságra épít. A pályázatunk a hagyományos (tankönyv, munkafüzet, grammatika központú) oktatás helyett a mai generációt megszólító eszközrendszerrel és kommunikáció központú online oktatást tesz lehetővé.

Munkánk révén hozzáférést biztosítunk a hátrányos helyzetű tanulóknak az idegen nyelvi tudás alapjainak elsajátításához. Véleményünk szerint a digitális és multimédiás tantermi környezet esélyegyenlőséget teremt, a hátrányos helyzetű tanulók a generációs lemaradásaikat az online multimédiás nyelvtanulás során be tudják pótolni. A négy év során hátrányos helyzetűek lemaradását csökkentő, társadalmi felzárkózást elősegítő oktatást fejlesztünk. További célunk, hogy ezt a kísérleti jellegű nyelvoktatást kiterjesztjük nem csak a hátrányos helyzetű csoportra, hanem a reguláris oktatásra is.

Annak ellenére, hogy megemelték a nyelvórák számát, a diákok tanulmányi eredményei kevésbé javulnak, illetve a mindennapi életben jól használható, szóbeli tudásuk lassan fejlődik. Valószínűnek tartjuk, hogy szükség van a tanítási kultúra átalakítására az eredmények javulása érdekében. Pályázatunkban az önálló tanulás támogatása mellett olyan értékelési eszközöket dolgozunk ki, amelyek az involváltságot és az önértékelést, önkontrollt támogatják a minősítéssel és jutalmazóbüntető szemlélettel szemben. A hátrányos helyzetű tanulók

iskolával szembeni attitűdje gyakran negatív, ellenállnak a büntető pedagógiai kultúrának, számukra az önvezérelt tanulás támogatása lehet egy alternatív, működő mód.

Az MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport tanításmódszertannal foglalkozó szakemberekből, pszichológusokból, tananyagfejlesztőkből, informatikusokból, PhD-hallgatókból és középiskolai angoltanárokból állt össze. A kutatás témavezetője Polonyi Tünde Éva, rajta kívül a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézetének munkatársai, Abari Kálmán, Balajthy Dániel és Páskuné Kiss Judit, Kántor-Faragó Márta (DE, Néderlandisztika Tanszék), valamint Buda Mariann és Nótin Ágnes (Sárospataki Református Teológia Akadémia) vesznek részt aktívan a kutatásban. Több vizsgálat tervezése és kivitelezése Czékmán Balázs, Szabó Fruzsina PhD-hallgatók munkáját dicséri.

A tananyagfejlesztők Fehér Judit (International Business School, Pilgrims), Kovács Magdolna (DEXAM Vizsgaközpont) és Kinterné Szökőcs Beáta (Irinyi Károly Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola), a tananyag digitális implementációját Tisza Károly (Screenager EC), Kurucz Győző és Abari Kálmán (DE, Pszichológiai Intézet) végzik. A tanári képzéseket Polonyi Tünde, Abari Kálmán, Nótin Ágnes, Kinterné Szökőcs Beáta, Czékmán Balázs és Kovács Magdolna tartották.

Az aktívan közreműködő tanárok névsora: Kinterné Szökőcs Beáta (Irinyi Károly Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola), Gyökösné Gászó Enikő (Biharkeresztesi Bocskai István Általános Iskola), Czékmán Balázs (Puskás Ferenc Általános Iskola, Budapest;), Kántor-Faragó Márta (Bethlen Gábor Közgazdasági Szakgimnázium), Kissné Bende Ildikó (Püspökladány - Kálvin Téri Általános Iskola), Barbarics Márta (Budapesti Műszaki Szakképzési Centrum Petrik Lajos Két Tanítási Nyelvű

Vegyipari, Környezetvédelmi és Informatikai Szakgimnáziuma), Marton Boglárka (Igazgyöngy Alapítvány).

A pályázat kedvezményezettjei eddig a Bocskai István Általános Iskola (Biharkeresztes), az Irinyi Károly Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (Esztár), az Irinyi József Általános Iskola (Hosszúpályi), az Irinyi József Általános Iskola Sinai Miklós tagiskolája (Hajdúbagosa), a Puskás Ferenc Általános Iskola (Budapest), a Kálvin Téri Általános Iskola (Püspökladány), valamint az Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészeti Iskola. Több képzési helyre infrastrukturális beruházást végeztünk, táblagépes gépparkot alakítottunk ki a hozzá tartozó eszközökkel. A tananyagok kidolgozása és digitalizálása folyamatban van, 15 modult (45 lecke) már kipróbáltunk a fent említett iskolákban és a gyerekek kedvezően reagáltak az új tananyagra és új szemléletmódra.

A kutatócsoportban párhuzamosan több empirikus kutatás zajlik, az alkalmazott módszertan kvantitatív és kvalitatív elemeket is tartalmaz: kérdőíves és megfigyelési vizsgálatokat végzünk, fókuszcsoportokat vezetünk, interjúkat készítünk. A diákok eredményeit, nyelvérzékét, attitűdjeit és énhatékonyosságát, együttműködési készségeit, az iskolai klímát, valamint a tanárok hozzáállását mérjük fel, illetve hasonlítjuk össze más iskolákban tanulókkal, ahol nyelvtanító alkalmazásokkal vagy hagyományos módszerrel tanulnak.

A projekt gördülékeny megvalósítását két saját szervezésű konferencia segítette, (Digitális tanulás és tanítás workshop, illetve Pszichológia, Pedagógia, Technológia konferencia). 2018-ban megjelent egy kiadványunk egy országos terjesztésű kiadónál (Oriold és Társai Kiadó) Pszichológia – Pedagógia – Technológia címmel, ebben több írást közöltünk a kutatócsoport tagjainak tollából. A kötet 185 oldalas (szerkesztők: Polonyi Tünde és Abari Kálmán). Kilenc tanulmányt tartalmaz,

két fordítást és egy recenziót, ezek mind a kutatócsoport témáihoz köthetők. A Debreceni Egyetemi Kiadó gondozásában két kötetünk jelent meg (Digitális tanulás és tanítás; 20 nyelvtanító alkalmazás). Hamarosan megjelenik Innováció az oktatásban c. szerkesztett kötetünk is az Oriold és Társai Kiadónál. Egy magyar nyelvű kutatási közleményünk jelent meg az Iskolakultúrában. Készítettünk egy tanári kézikönyvet a HANNA – angol nyelvű digitális tananyaghoz. Két angol nyelvű kiadványt nyújtottunk be rangos folyóiratokhoz. Kiadványaink megtekinthetők a honlapunkon (inyelv.unideb.hu).

Az elmúlt három évben több nemzetközi konferencián vettünk részt előadással, egy előadást tartottunk a Padovai Egyetemen és számos magyar nyelvű előadást hazai konferencián és rendezvényen. Több továbbképzést tartottunk a projektben résztvevő nyelvtanároknak a tablet és a HANNA c. tananyag használatáról, illetve a nyelvtanító alkalmazásokról.

MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport

MOLNÁR GÁBOR TAMÁS

Az MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport 2016-ban alakult meg az MTA Szakmódszertani Pályázatának keretében. A csoport tanításmódszertannal foglalkozó szakemberekből, digitális bölcsészekből, informatikusokból és középiskolai magyartanárokból állt össze. A kutatócsoport által végzett kutatások mindenekelőtt a digitális médiumoknak a magyartanításra gyakorolt hatását, a digitalításban rejlő lehetőségeknek a módszertani, didaktikai kiaknázhatóságát igyekeznek felmérni. A kutatás hosszú távú céljai közé tartozik, hogy: pontosabb képet kapjunk az IKT médiumának a szövegértési és szövegalkotási kompetenciák fejlesztésében betöltött szerepéről, fölmérjük a digitális kompetencia fejlesztésének lehetőségét a magyaróra keretei között, valamint lehetőségeket keressünk a magyartanítás aktív és interaktív szemléletének megvalósítására a korszerű IKT eszközök használata mellett.

A kutatás témavezetője Molnár Gábor Tamás, rajta kívül az ELTE munkatársai, Palkó Gábor (BTK, PIM) és Gonda Zsuzsa (BTK) vesznek részt aktívan a kutatásban. Az MTA Sztaki képviseletében eddig Kovács László, Micsik András és Márkus Zsolt segítette munkánkat a technikai háttér megteremtésében és a képzések lebonyolításában. Az azóta valamely időszakban aktívan közreműködő kutató-tanárok névsora: Deák Márton (Forrai Magániskola), Gergelyi Katalin (Nagy László Általános Iskola és Gimnázium), Kaszás Erzsébet és Kriston Attila (Budai Középiskola), Kertész Rita, Szarka Eszter és Kodácsi Boglárka (Eötvös József Gimnázium), Szilágyi Barnabás (ELTE Apáczai Csere János Gimnázium), Kovács Péter (Fazekas Mihály Általá-

nos Iskola és Gimnázium). A kutatás jellegéből és célkitűzéseinkből adódóan a tanárok által végzett tevékenység a kutatás első két évében rendkívül jelentékeny volt: közös megbeszélések során kialakított szempontok alapján az adott eszközökhöz és tevékenységhez általuk készített tematikus terveket valósították meg. A tervek, az ezek keretében létrejött tanulói produktumok, valamint a tanároktól és a diákoktól kapott visszajelzésekről készített értékelések adják eddigi kutatási eredményeink jelentős részét.

A kutatócsoport összetételéből és felépítéséből adódóan a kutatás során alkalmazott módszertan komplex: kvantitatív és kvalitatív elemeket is tartalmaz. A kutatás elméleti előkészítő szakaszában rendezett felsőoktatási workshopot szerveztünk, ennek anyaga szerkesztett kötet formájában 2018 októberében látott napvilágot Digitális kultúra és szövegkultúra a felsőoktatásban munkacímmel. A kötetben irodalomtörténészek, kultúrakutatók számolnak be saját tapasztalataikról és a kurzens nemzetközi trendekről a bölcsészképzés és az irodalomtudományi képzés területén, külön figyelmet szentelve a digitális médiumok térnyeréséhez köthető változásoknak. A projekt keretében képzéseket is szerveztünk és szervezünk a magyartanárképzésben oktató egyetemi kollégák számára, melyeken egyebek között az online kurzusmenedzselés lehetőségeivel és az oktatásban használható digitális eszközökkel ismerkednek. A projekt digitális bölcsészeti ágának képviselői számos nemzetközi konferencián vettek részt, ahol beszámoltak a kutatás jelenlegi állásáról és bekapcsolódtak nemzetközi szervezetek munkájába is.

A kutatócsoportban párhuzamosan több bölcsészeti és empirikus kutatás is zajlik. A pályázat első három évében a kutatócsoport vezetésével hat budapesti gimnáziumban zajlott és zajlik egy komplex iskolai kísérlet, amelynek keretében ma-

gyartanárok a saját tanulói csoportjukban tesztelnek a digitális írástudás fejlesztésére alkalmas digitális eszközöket. Az iskolai kísérlet keretében a pedagógusok a digitális eszközöket az aktuális tanítási-tanulási folyamatba ágyazottan alkalmazzák, munkájukról tematikus terveket készítenek. Mivel a kutatási kérdéseket és az alkalmazott módszertant is a pedagógusok saját szakmai gyakorlatából merítjük, ezért a kutatás módszertana közel áll az elmúlt évtized nemzetközi tanuláskutatási szakirodalmában előtérbe került tervezés-alapú (design-based) kutatási metodológiához. A pedagógusok tapasztalatait az eszközök alkalmazásáról reflektív interjúk keretében rögzítettük. A kísérletben résztvevő diákok a kutatás minden szakaszában egy attitűd-kérdőívet töltöttek ki az eszközök irodalomórai funkcionális alkalmazásával kapcsolatban. Az iskolai kísérlet szakaszai így épülnek fel:

2016-2017: Digitális annotáció (pilot)

2017-2018: Digitális szövegfeldolgozási módszerek

2018-2019: Kortárs költészet a digitális irodalomórán

2019-2020: E-learning az irodalomórán

Az iskolai kísérletek eddigi eredményeiről két cikket jelentettünk meg az Iskolakultúra című folyóiratban (2018/5-6, 2019/5-6), az angol nyelvű publikáció is folyamatban van.

Ugyancsak a kísérletek tapasztalatai alapján dolgoztuk ki tanártovábbképzési programunkat, melyet 2019 nyarán akkreditált az Oktatási Hivatal. A tanfolyam öt modulból áll: digitális bölcsészeti, olvasáskutatási, irodalomtanítás-módszertani foglalkozások után az iskolai kísérletek eredményeinek bemutatása következik, majd egy online modul keretében a tanultak kipróbálására és visszajelzések begyűjtésére is sor kerül. A tanfolyamtól a módszertan megismertetését várjuk és további számszerű eredményekre számítunk. Elindítottunk továbbá egy szakértőiinterjú-sorozatot, amelynek keretében elismert

és magasan képzett magyartanárokat kérdezzük a köznevelésben élő irodalomfogalmakról, ezek módszertani következményeiről és a digitális fordulattal való összeegyeztethetőségükről. Ettől az interjúorozattól is további elemzésekhez felhasználható adatokat várunk, és reméljük, hogy szélesebb körű mérést is végezhetünk az interjúkból leszűrt tanulságok alapján.

A digitális bölcsészeti kutatási irány eredményei megjelentek az *International Journal of Digital Humanities* első és második számában. A kutatócsoport közreműködött az a „DH-Budapest-2018” című nemzetközi konferencia szervezésében, továbbá az “East-Central European Literature as World Literature” című nemzetközi konferencia digitális olvasással foglalkozó szekciójának lebonyolításában. Mindkét konferenciának az ELTE BTK adott otthont 2018-ban és 2019-ben.

Történelmi gondolkodás fejlesztése a személyes narratívákat, videó életútinterjúkat felhasználó történelemtanításban

Kutatási tényeken alapuló tananyagfejlesztés az MTA–SZTE Elbeszélt Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoportban

JANCSÁK CSABA

A legutóbbi években történt ifjúságkutatások bizonyították, hogy a gyermek és ifjúsági korosztályok tagjai egyre több időt töltenek okostelefonozással, számítógépezéssel, illetve az internet használatával, és ezzel együtt jár a családban egyre kevesebb a beszélgetéssel töltött idő csökkenése. Mindennek következtében eltűnőfélben van a társadalmi értékek idősebb és fiatalabb generációk közötti átadása, és – miként kutatásaink bizonyították – az általános és középiskolás ifjúság körében a kollektív (nemzeti) emlékezet elemei egyre inkább elhalványulnak. Ugyanakkor fontos, hogy napjaink screenager generációi számára az info-kommunikációs technikák adta lehetőségekkel éljünk az oktatás világában is, ezek az eszközök és a technika adta lehetőségek támogassák a 21. század modern iskolájának küldetését. Napjainkban az „IKT” már nem módszertan, hanem filozófia is, nem csak eszközöket és technológiákat jelent, hanem a kommunikáció alapvető terét, amelyben meghatározó elem digitális bennszülöttek (a gyermekek és fiatalok) mellett a felnőttek, a pedagógusok IKT-státusza.

A gazdasági és politikai válságok, a növekvő szegénység, az új migrációs áramlatok, a politikai populizmus erősödése, és a technológiai (IKT, web2) változások új sebezhetőségeket jelentenek a gyermek és ifjúsági korosztályok számára, úgymint a szabadság, a szolidaritás, az empátia, az autonómia értékeinek

válsága (univerzális transz-történelmi értékek válsága) és továbbá a post-truth korszak manipulációinak, a félelemiparnak való kitettség.

A tömegmédiá befolyásoló hatása egyeduralkodóvá vált a fiatalok gondolkodására. A web2 és az okoseszközök megjelenésével továbbá a családban beszélgetéssel töltött idő csökkenésével együtt csökkent a család hatása a fiatalok gondolkodására, értékorientációira. Felértékelődött a kortárs csoportok szerepe. A legutóbbi években pedig a valós (face-to-face) baráti közösségek helyét átvették a virtuális ifjúsági értelmező közösségek, és az egyes személyt irányító influencerek.

Mindezek azzal a következménnyel járnak együtt Magyarországon, hogy az iskoláskorú gyermekek úgy használják alapvető információforrásként az internetet és közösségi médiát, hogy bennük jó táptalajra találnak a hoax-ok, tévképzetek, manipulatív információcsoportosítások, hamis tényállítások. Ezt a sebezhetőséget felerősíti a magyar fiatalok körében mért fokozódó izolálódás, begubózás jelensége, amely a gyermek és fiatal személy kilépését jelenti a hagyományos értelmező közösségek (család, kortárs baráti társaságok) szűrőrendszerének a tévképzetek terjedését és a manipulációt korlátozó hatása alól.

A magyarországi oktatási rendszer nem felkészült e jelenség-halmazra való válaszok nyújtására. Ez igaz az állampolgári nevelés feladatát az oktatási dokumentumok (Nemzeti Alaptanterv) által ellátó történelem és állampolgári ismeretek tantárgyra is, amelynek legfőbb feladata lenne a közoktatás 8. és 12. osztályában (a 14 és a 18 éves diákok esetében) a tudatos, aktív, cselekvő állampolgári létre érzékenyítés (tervszerű és tudatos személyiségfejlesztés, állampolgári nevelés).

Kutatásaink azt bizonyították, hogy a történelemtanítás kevésbé látja el a kollektív emlékezet megőrzését támogató, il-

letve a demokratikus értékek esetében az állampolgári létre érzékenyítő/nevelő funkcióját. A tanárok nem érzik magukat felkészültnek e feladatra. Annak ellenére, hogy a Nemzeti Alaptanterv árnyaltan határozza meg azokat a szociális kompetenciákat és társadalmi értékeket, amelyek kialakítása, illetve az értékek esetében megjelenítése/megőrzése az oktatás feladatrendszerének krédóját jelentené, a hétköznapi tanórai praxisban a tankönyvi tananyag le-, illetve megtanítása valósul meg. Miközben a történelem szakos tanártársadalom tisztában van azzal, hogy a társadalmi értékek átadása, illetve az állampolgári nevelés kereteit a nem-formális és az informális nevelés hordozza, a tréning-jellegű érzékenyítés, a kooperatív-témafeldolgozás, a projekt-általi oktatás, a kutatás-alapú tanítás, az inquiry-based learning nem hangsúlyos része a magyarországi gyakorlatnak. A történelemtanár-képzésben az állampolgári nevelés kérdéseire reflektáló tartalmak a megfelelő szakmetodikai sűrűségben nincsenek jelen.

A kutatócsoport a magyar társadalom által kibeszéltetlen témakörökben – a II. világháborús magyar részvétel, a magyarországi Holokauszt és az 1956-os forradalom és szabadságharc témájában – fejlesztett ki szemtanúkkal, elszenvedőkkel, résztvevőkkel készült interjúrészleteket felhasználó történelemórákat és vizsgálja azok alkalmazásának módozatait, valamint hatását az iskolások vélekedéseire, attitűdjeire.

A történelemtanítás kutatásának nemzetközi dimenziójában alapvetően két szemléletmód erősödött fel az utóbbi években. Az egyik megközelítés szerint a történelemtanítás a kollektív emlékezet megőrzését támogatja, a másik szerint a kritikai gondolkodás fejlesztésének és a forráselemzésnek kell a történelemtanítás krédójában állnia. Kutatócsoportunk amellett érvel, hogy a két nézetrendszer együttese az, amely komoly hozzáadott értéket jelenthet a jelenleg iskolapadban

nevelődő generációk későbbi élete szempontjából, amikor az iskolai történelemtanítás a generációkon átívelő transztörténelmi értéket magáénak valló, múltunk-kultúránk elemei iránt elkötelezett, tudatos állampolgári szerepre készíti fel a fiatalokat.

Feladatvállalásunk során a kutatócsoport történelemtanár partnerpedagógusaival, az adott korszak történészeivel és szakmódszertanos egyetemi oktatókkal, kutatókkal szoros együttműködésben video-életútinterjú részletek tartalmazó és felhasználó történelemórákat dolgoztunk ki, melyeket történészi és szakmethodikai lektorálás után teszteltünk a partneriskolákban. A tesztelés folyamata során történelemtanárok körében kérdőíves és fókuszcsoportos vizsgálatokat folytattunk, illetve végzős általános és maturáló középiskolás diákok körében kérdőíves és fókuszcsoportos vizsgálatokat. A kérdőíves kutatások érdeklődésének homlokterében az állt, hogy mélyebb ismereteket szerezzünk a fiatalok körében a történelmi múltunk eseményeiről élő kép, a családban és a kortárs-csoportokban ezekről folyó diskurzus, illetve az IKT eszközöknek a történelemtanításban való felhasználhatóságáról, a pedagógusok körében pedig a történelemtanítás értékvilágáról vallott nézeteikről, az IKT-eszközök és a digitális tartalmak alkalmazásáról és annak tapasztalatairól, illetve az IKT-kompetenciákról.

2017 őszétől kezdődött a tananyagok iskolai tesztelése. Ezen első tapasztalatok elemzése és beépítése után 2018 tavaszától a kísérleti tanórák esetében adatfelvételek következtek. A tesztelés és a vizsgálat első hulláma során az adott téma esetében úgy általános mind középiskolában a tanórai alkalmazás előtt és után kérdőíves adatfelvételt végeztünk, egy videóinterjú tanórán és továbbá egy hagyományos tankönyvvezérelt tanóra osztályában (ez utóbbit tekintjük a kutatás

keretében kontrollcsoportoknak), valamint a videóinterjú tanóra esetében a diákokkal fókuszcsoporthoz interjúkat is készítettünk. A 2018/2019. tanévben az általános középiskolás tanulók számára a csoport által kidolgozott tanórák közül a magyarországi holokauszt, Magyarország II. világháborús részvétele, valamint az 1956-os forradalom tematikájában született videóinterjú tanórák körében folytattuk az adatgyűjtés, de egyes tanórákat videoteknikával is rögzítettük, és a szakmethodikai kutatásba bevontuk a tanári kommunikáció vizsgálatán túl a tanulói megnyilatkozások elemzését is. Ezen felül kérdőívünkben – a Nemzeti Alaptantervben a történelemtanítás irányában megfogalmazott demokratikus és állampolgári kompetenciák esetében – specifikáltuk az értékorientációkra és attitűdökre vonatkozó kérdéscsoportokat, azokat kiegészítve a demokratikus kompetenciák, a kritikus gondolkodás, a történelmi gondolkodás (historical thinking), az aktív cselekvő állampolgárság értékeit tartalmazó kérdésblokkokkal.

Kutatásunkban hangsúlyt fektettünk a videóinterjú tanórák hatásai mélyebb mintázatainak megértésére: a tárgyi tudás bővülésére, a tananyag megértésére, az ismeretek elmélyítésére, és annak rendszerezésére vonatkozó, valamint a történelemtanítás „érzelmi” vetületére reflektáló tanulói véleményeik megismerésére. Csoportunk munkájának ezen fázisában a tudományos vizsgálatok részévé tettük a történelemtanításban megjelenő episztemológiai nézetek és ezzel összefüggésben a tartalomba ágyazott feladatok fejlesztésének kérdéseit is.

Eredményeinket az első három év alatt 20 konferencia előadásban, illetve két szimpóziumon mutattuk be, ezek között a legjelentősebbek a Conference on Educational Assessment (SZTE, 2019), a HUCER (2018 KJE, 2019 EKE), Horizontok és dialógusok (PTE 2018, 2019), az Országos Neveléstudományi

Konferencia (ELTE 2018), illetve a nemzetközi tudományos térben: az European Educational Research Association (EERA, München, 2019) és az International Society for History Didactics (ISHD, Ottawa, 2018) konferenciája voltak – és örömmel szerepeltünk pedagógus-szakmai szervezetek eseményein, workshopjain is. A kutatócsoport keretében került kidolgozásra a Szegedi Tudományegyetemen meghirdetett Oral history – személyes narratívák a történelemoktatásban című egyetemi szabadon választható kurzus.

A kutatócsoport fontos feladatának tekinti a fiatal generációk bevonását, úgy a partnerpedagógusok, mind pedig a doktorandusz és doktoranda hallgatók esetében, és mentorálja a tanári életpályamodellben előre lépni kívánó kollégák kutatási tevékenységét, amely során a egy közoktatásban tanító csoporttagunk kutatótanári minősítést nyert, a csoport egy tagja doktori (PhD) fokozatot szerzett, egy további tagunk doktori abszolutóriumot és doktorjelölti státuszt.

A kutatócsoport megszületése óta elkötelezett a tananyagok és kutatási eredmények ingyenes szabadon hozzáférhetővé tétele mellett, ezért létrehoztunk egy honlapot (www.eyewitness.hu) ahová folyamatosan töltjük fel az aktuális információkat és anyagokat. A kutatás lezárásakor ide kerülnek fel a segédanyagok, és tanári segédletek is, melyek open access módon, tehát ingyenesen és jogtiszttán hozzáférhetők és használhatók a történelemtanításban.

MTA-NYTI NyelvEsély Szakmódszertani Kutatócsoport

BARTHA CSILLA

A NyelvEsély program az MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpontjának és korábbi kutatásainak szakmai-tudományos bázisán valósul meg. Programunk egyik irányelve a nyelv- és nyelvvel kapcsolatos tudás fontossága az oktatás és tanulás különféle szinterein; ennek részeként a nyelvi és nyelvhasználati változatosságra és az ezt befolyásoló tényezőkre vonatkozó tudás, valamint a tudásszerzés és tanulás differenciált útjai legtágabb értelemben vett nyelvi vonatkozásainak kutatása. Másik irányelvünk egy olyan, empiriára épülő szemlélet és módszertan kialakítása és követése, amely (építve a legújabb tudományos ismeretekre és a szorosabban vett nyelvészet mellett többek között kognitív pszichológiai, neurolingvisztikai, pragmatikai-diskurzuselemző, szociológiai és informatikai eredményekre) a 21. század digitális és információs technológiáinak köszönhetően tantárgyakon átívelő segítséget tud nyújtani a különféle formális vagy informális tanulói közösségek számára. A tanulás segítésének e módjai és megújult módszerei – különösen a nyelvhasználatra vonatkozóan – kiemelkedően fontosak a siket gyermekek oktatásában, ahol a nyelvi hozzáférés, tudatosság és a kétnyelvű nevelés és oktatás meghatározó nemcsak az iskolai sikeresség, hanem a gyermekek általános, kognitív és szociális fejlődését tekintve is. A fent bemutatottakon alapuló szemlélet, módszertanok és fejlesztések azonban más kisebbségi 32 csoporthoz tartozó (pl. nemzetiségi vagy kétnyelvű háttérű), valamint a „mainstream” egynyelvű magyar diákok és intézmények oktatási sikerességét is elősegítik.

A négy év alatt megvalósítandó kutatásunk egyik fő célja ennek megfelelően a nyelvileg tudatos iskola szemlélet-

módjának kialakítása és erősítése, s ehhez további kutatások végzése, valamint az eredményekre épülő módszertani eljárások és tartalmak kidolgozása. Ez jelenti egyrészt a nyelvvel kapcsolatos, nyelvről való tudás és nyelvtudás (ezen belül különösen a projektben kritikailag újraértelmezett anyanyelvi, második nyelvi, idegen nyelvi, metanyelvi és a nyelvhasználati változatosságra vonatkozó tudás) fontosságának és szerepének kiemelését az oktatás, tanulás és megismerés különféle folyamataiban, valamint a nyelvre, nyelvi tudásra és nyelvhasználatra vonatkozó ismereteken alapuló, azokat hasznosító tudományos eredmények és módszertani megoldások feltárását és hozzáférhetővé tételét az oktatás és tanulás sikerességének növeléséhez.

Mindez egyrészt előfeltétele a siketek kétnyelvű oktatási modelljének, másrészt a gyermekek eltérő nyelvi erőforrásaira építve bármely oktatási intézmény számára segítséget nyújthat az intézménybe járó gyermekek hatékony L1 és L2 (első és második nyelvi) oktatásához. Kutatómunkánk másik közvetlen célja egy sikeres kétnyelvű siketoktatási modell tartalmi és módszertani kidolgozása, amely lehetővé teszi a siket gyermekek esélyegyenlőségét a kognitív, szociális és iskolai fejlődésben; célunk e kidolgozott módszertan bevezetése és kipróbálása egy modellintézményben. Ehhez tervezzük siketekre kidolgozott mérési módszerek, valamint az új módszertani szemlélettel egyező oktatási segédanyagok kidolgozását vagy továbbfejlesztését, melyek siket és halló diákok számára egyaránt hasznosak lehetnek (így pl. jel-nyelvi tanulói szótár, a közoktatás szakszókincset feldolgozó 33 oktatási fogalomtár, vizuális olvasást segítő és e-learning anyagok, tanórai interakciót elemző rendszer stb.).

További kiemelt célunk ezen oktatási segédanyagok bevonására és a nyelvileg tudatos szemléletre építve egy, a két-

nyelvű cigány gyermekek oktatását segítő kétnyelvű program és a hátrányból esélyt teremtő komplex módszertan szakmai kidolgozása, valamint mindezek egy modellosztályban történő bevezetésének a támogatása.

A NyelvEsély kutatócsoport legfontosabb működési pillérei közé tartozik a multidiszciplináris, elméleti és gyakorlati tudást építő szakmai tanulói közösség létrehozása, az érin-tetteket is partnerként kezelő kölcsönös bevonódás. Ily módon az általános célokon túl kiemelt feladatunk e tanulói közösség tagjainak, a különösen is érintett siket és cigány résztvevők által maguknak a csoportoknak a megerősítése az önálló kutatásban, képzésben, ismeretszerzésben, társadalmi mobilitási esélyeik növelésében, alárendeltségük megszüntetésében.

Mindezekhez kapcsolódóan tervezzük egy átfogó TAN- NYELV-TÁR Tudásközpont és Platform továbbfejlesztését is, amely egyrészt alapvető és széles spektrumú in-formációkat tartalmaz a fenti témakörökkel kapcsolatban, másrészt oktatással és tanulással kapcsolatos eszközöket, segédanyagokat, módszereket kínál, valamint virtuális találkozási térként lehetőséget és alkalmat ad az oktatás különböző szereplői közötti kapcsolatok és kezdeményezések kialakítására vagy erősítésére.

ABSZTRAKTOK

Kovács Gusztáv, Asztalos Katalin: Az elbeszélés ereje – A narratívák szerepe a hitoktatásban

„Az emberek inkább gondolkoznak történetekben, mint tényekben, számokban és egyenletekben, és minél egyszerűbb a történet, annál jobb.” – írja Yuval Noah Harari írja 21 lecke a 21. századra című könyvében. Az idézet rendkívül tömören foglalja össze az MTA-PPHF Valláspedagógiai Szakmódszertani Kutatócsoport programja mögött meghúzódó alapfeltevést, mely szerint az emberi gondolkodásban, tehát az oktatásban és a vallásban is központi szereppel bír az elbeszélésen keresztüli gondolkodás és megértés. A keresztény teológiában a görög filozófiával való találkozás nyomán háttérbe szorult az elbeszélő elem a korábbi, elsősorban narratív teológiai gondolkodással szemben. Célunk, hogy az elbeszélés szerepét erősítsük a hitoktatásban és felmutassuk a benne rejlő lehetőségeket nemcsak a módszertan, hanem a teológia számára is. Előadásunkban a pedagógia és a teológia találkozási pontjaként és nélkülözhetetlen elemeként mutatjuk be a narratív gondolkodást és a kutatócsoport által vizsgált módszereket.

Csonta István:

Az elbeszélés ereje az egyháztörténelem oktatásában

A történelem nem események lineáris sorát jelenti, hanem sokkal inkább az embernek a valósággal való találkozásának elbeszélését, belsővé tételét, és folyamatos, újra meg újra szükséges feldolgozását. Ez igaz az egyháztörténelem oktatására is. Az egyháztörténelem olyan teológiai tudomány, amely a Jézus Krisztus által alapított egyház idő- és térbeli növekedését tárja fel (H. Jedin), ugyanakkor ezt nem személytelenül teszi, hanem formálva az egyház tagjainak identitását és az egyház történetét úgy mutatja be, mint Isten és ember találkozásának különleges helyét. Az MTA-PPHF Valláspedagógiai Szakmódszertani Kutatócsoport ezért helyezte a negyedik kutatási év középpontjába az egyháztörténelem tanítás módszerét, hiszen a hitoktatás narratív és identitásformáló jellege itt különös erővel mutatkozik meg. Előadásom során bemutatom az egyháztörténelem oktatásának és a narratív gondolkodás kapcsolatának elméleti hátterét, majd a kutatócsoport által végzett egyháztörténet területén végzett kutatását ismertetem.

Polonyi Tünde Éva: Digitális angol nyelvi tananyag eredményességének tudományos igazolása

Az MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport fókuszát a kutatás és az eredmények disszeminációja jellemezte a projekt harmadik évében a digitális angol nyelvi tananyag további moduljainak fejlesztése mellett. A Kutatócsoport munkái folyóirat cikkekben, illetve két szerkesztett kötetben jelennek meg.

Vizsgálatot tíz iskolában végeztünk, elő- és utómérések felvételére került sor a.) azokban az iskolákban, ahol teszteljük HANNA nevű tananyagot; b.) azokban az iskolákban, ahol nem használják a tananyagunkat, de tabletek segítségével is tanítják az idegen nyelvet nyelvtanító applikációk révén és c.) azokban az iskolákban, ahol nem használnak tabletet, nyelvtanító digitális tananyagot vagy nyelvtanító alkalmazásokat. Vizsgáltuk a tanulás és iskola iránti attitűdök, a csoportlégkör, iskolai klíma, tanulási motiváció és énhatékonyság változását. Három iskolában megfigyelési vizsgálatot végeztünk, a tanulók együttműködési készségeinek változását figyelve a tananyag használata előtt és után. Feltetelezésünk szerint az újszerű, szemléletében, céljaiban merőben eltérő, komplex, tevékenykedtetésre sarkalló, önálló tanulásra buzdító tananyag, melyben a tanulóknak lehetősége nyílik a választásra, az autonómiára is, pozitív hatással van a diákok közötti kooperációra. A megfigyelési szempontokat ezért a munka- és szervezetszociológiában gyakran alkalmazott Értékelő Központ (Assessment Center, AC) módszerére alapozva adaptáltuk azokra a páros és csoportos feladattípusokra, amelyekkel a nyelvórák során a tanulók találkoznak. A fent említett iskolákban a nyelvtanárokkal egyéni interjú készült, ennek eredményeit is bemutatom az előadásom során.

Abari Kálmán, Kinterné Szökőcs Beáta: HANNA – angolnyelv-tanító digitális tananyag

Az MTA-DE Idegen Nyelvi Oktatás Kutatócsoport 2016 szeptemberétől egy új szemléletű digitális angol nyelvoktató tananyag kidolgozását kezdte el. A HANNA-nak nevezett tananyag 5, 6. és 7. osztályos tanulók számára készült, és elsősorban osztálytermi használatra terveztük, kiegészítő jelleggel. A Kerettanterv ajánlásaihoz igazodva eddig tíz témakörben (pl. Family, Holidays, Home stb.) 24 modul készült el, és mindegyik modul 3 tanítási órán dolgozható fel. A HANNA szerkezetének kialakításánál különös figyelmet fordítottunk a hátrányos helyzetű gyerekek motivációs stratégiáinak feltérképezésére, hiszen rendkívül fontos szempontok voltak a tananyag létrehozásánál, hogy legyen motiváló és teremtsen bevonódást. További szempontként megjelent, hogy a tananyag igazodjon a tanulók preferált tanulási stílusához, a tananyagban legyen rugalmas a feladatvégzés, más kompetenciák (pl. szociális, digitális) fejlesztésére is alkalmas legyen, és teremtsen esélyegyenlőséget. A tananyag tabletre optimalizált, és ezen innovatív taneszköz használata önmagában nagy lépés lehet az esélyegyenlőség felé.

A tananyag gamifikált keretrendszerbe ágyazott, az egyes tevékenységek során a tanulók pontokat gyűjtenek. A tanár a tanári felületen követheti a tanulók munkafolyamatait, további segítség a tanárok számára a Tanári kézikönyv. Minden modul szavak tanításával kezdődik, amely a téma alapvető szókincsét tartalmazza, majd játékos feladatokban a szókincs gyakorlása, rögzítése és önellenőrzése történik. Minden modulban található a tanuló autentikus nyelvi anyaggal (többnyire videó formájában), valamint beszédközpontú, produktummal záródó feladatok is részei az egyes moduloknak. A modul fel-

adatainak teljesítése során a diák kb. egyharmad időben önállóan dolgozik, a többit pár- vagy csoportmunkában tölti. A tananyagot jellemzi továbbá az azonnali visszajelzés, a választás szabadsága, és az önértékelés lehetősége. A feladatok megoldása során folyamatos a tanulói tevékenykedtetés, van hibajavítási lehetőség, és a tananyag nagy hangsúlyt fektet a célnyelv használatra.

A HANNA osztálytermi használatával kapcsolatos nehézségek jó része a tablet használatához kötődik, hiszen például állandó, stabil wifi kapcsolatra van szükség a tananyag működéséhez. A tanárnak és a tanulóknak is rutint kell szerezni a tabletek használatában, de ugyanígy a kiscsoportos munka feltételeinek kialakításában is. A HANNA használatával kapcsolatos visszajelzések egyértelműen pozitívak, a tanárok és a tanulók részéről is. A beszámolók szerint nem unatkozik a gyermek a tanórán, a változatos feladatok folyamatosan fenn tartják a tanulók figyelmét, motivációját, a tananyag fejleszti a kiejtést, a szókincset, a helyesírást és a mondatalkotás.

Molnár Gábor Tamás:

Irodalomfogalmak és irodalomtanítás a digitális közegben

Az előadás az MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport harmadik kutatási évében zajlott tevékenységeket ismerteti. Ezek közül a tanártovábbképzés akkreditációjának folyamata, újabb empirikus kutatások előkészítése és a publikációs tevékenység kap kiemelt figyelmet. 1) A tanártovábbképzési tanfolyam egy olyan kevert (blended) képzési formát kíván megvalósítani, amely a jelenlétre alapozott tevékenységeket online kapcsolattartással és a minták alapján önálló feladatvégzéssel vegyíti. Az előadás röviden beszámol az akkreditációs folyamatról és a tanfolyam fő moduljairól. 2) A korábbi eredmények alapján szükségessé vált újabb empirikus kutatások végzése, ezért kidolgoztunk egy interjúkra alapozott kutatási modult, amelynek segítségével a negyedik évben kívánunk képet kapni a magyartanárok körében használt irodalomfogalmakról, valamint ezeknek a digitális közegekkel való összeegyeztethetőségéről és módosulásairól. 3) Végül a korábbi iskolai kísérletek tanulságait összegző tanulmány fő eredményeinek ismertetésére kerül sor. A tanulmányban az irodalomtanítás módszertanában kulcsszerepet játszó szövegfeldolgozási módszereknek a digitális közegek hatásával is összefüggő átalakulására, átértelmezésére helyeztük a hangsúlyt. Az előadás összegzi a tanulmányból levonható fő módszertani és elméleti következtetéseket.

Kodácsi Boglárka: Kortárs költészet a digitális irodalomórán

A megváltozott tanulási környezet okozta új kihívásokra reagálva az aktív-interaktív szemlélet érvényesítésének céljával az MTA-ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoportja a 2018–2019-es tanévben is folytatta vizsgálatát a digitális médiumok irodalomoktatásban való alkalmazhatóságával kapcsolatban. A bemutatni kívánt kutatás egy iskolai kísérletre támaszkodva mérte a digitális eszközhasználat és a kortárs irodalom tananyagba való beépítésének hatását a tanulási és szövegolvasási motivációra, illetve a szövegértési- és értelmezési kompetenciákra. A kutatás feltárta, van-e összefüggés az irodalomtanításban a korszerű technológiai környezet és a kortárs irodalom tanítása között. Az iskolai kísérletben résztvevő hat budapesti középiskola tanulói a 2017-es megjelenésű Szívlapát – Kortárs versek című antológia egyes darabjaival tematikus fókuszok (pl. ars poetica, lét és nemlét, történelem és közélet) mentén foglalkoztak kreatív-produktív és multimédiás szövegfeldolgozási műveleteken alapuló módszereket, gyakorlatokat integrálva. A kísérletben szereplő diákok tanulási folyamatára vonatkozó tanulói attitűdjét online kérdőív vizsgálta. Ezen kérdőív mérte fel az irodalomórai eszközhasználattal és a kortárs szövegek tanításával kapcsolatos tanulói attitűdöt, aktivitást és motivációt. A kérdőív lehetőséget kínált a diákok számára élményeik, véleményeik megosztására is, amelyből feltáruháltak a digitális eszközök használatának és a kortárs szövegek tanításának előnyei és hátrányai. A pedagógusok a tanulási egység tervezési folyamatát megelőzően, valamint annak megvalósítását követően interjúkban reflektáltak a kísérlet során szerzett tapasztalataikra. A kérdőívek és interjúk kiértékelése után láthatóvá vált a digitális eszközök és a

kortárs irodalom beépítésének az irodalomtanításra gyakorolt pozitív hatása, valamint azok – a tudatos tervezés és következetes módszertani szelekció révén – tanulást és olvasást motiváló ereje.

Jancsák Csaba:

A video-életútinterjúkat alkalmazó tanórák hozzáadott értékei a holokauszt, valamint az 1956-os forradalom tanításában

A MTA–SZTE Elbeszélte Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport keretében 2018/2019-es tanévben folytatott kutatás érdeklődésének homlokterében az állt, hogy a videóinterjú részleteket használó tanórák milyen hozzáadott értéket jelentenek a történelem és állampolgári ismeretek tantárgy tanításában. Két korosztályban folytattunk kérdőíves adatfelvételt: általános iskola 8. osztályosai (14 évesek), illetve a középiskola 12. osztályában tanuló érettségi előtt álló (18 évesek) körében. A vizsgálat a kutatócsoport 28 partneriskolájában zajlott. Az előadásban a középiskolás tanulók számára a csoport által kidolgozott tanórák közül a holokauszt, valamint az 1956-os forradalom tematikájában született videóinterjú tanórák körében gyűjtött adatok talaján mutatjuk be a történelemtanítás értékdimenzióiról alkotott tanulói és partnerpedagógusi vélekedéseket. Ezeket felül kérdőívünkben – a Nemzeti Alaptantervben a történelemtanítás irányában megfogalmazott demokratikus és állampolgári kompetenciák esetében – specifikáltuk az értékorientációkra és attitűdökre vonatkozó kérdéscsoportokat, azokat kiegészítve a demokratikus kompetenciák, a kritikus gondolkodás, a történelmi gondolkodás (historical thinking), az aktív cselekvő állampolgárság értékeit tartalmazó kérdésblokkokkal. Kutatásunkban hangsúlyt fektetünk a videóinterjú tanórák hatásai mélyebb mintázatainak megértésére: a tárgyi tudás bővülésére, a tananyag megértésére, az ismeretek elmélyítésére, és annak rendszerezésére vonatkozó, valamint a történelemtanítás „érzelmi” vetületére reflektáló tanulói vélekedéseik megismerésére.

Kósa Maja:

Episztemológiai nézetek a történelemtanításban: tartalomba ágyazott feladatok fejlesztése

Kutatásunk fő célja olyan tartalomba ágyazott feladatok fejlesztése, amelyek lehetővé teszik történelemről alkotott episztemológiai nézetek empirikus vizsgálatát általános és középiskolások körében. Van Boxtel és Van Drie (2018) hangsúlyozza, hogy a tudásra és annak keletkezésére vonatkozó, ún. episztemológiai nézetek alapvető mentális forrásai a történelemmel kapcsolatos következtetésnek. A vonatkozó nemzetközi szakirodalom tanulságai alapján ennek az igencsak absztrakt témának a konkrét tartalmakon keresztüli vizsgálata megoldást jelenthet a jelenlegi, elsősorban mérés—értékeléssel kapcsolatos kutatási nehézségekre. Első lépésben kialakítottunk egy olyan elméleti keretet, amely a feladatfejlesztés alapjául szolgál. Catherine Duquette (2015) megközelítése nyomán három pszichológiai konstruktum (történelmi gondolkodás, történelmi tudatosság, episztemológiai nézetek) korábbi empirikus vizsgálati eredményeit és elméleti kereteit szintetizáltuk, valamint a feladatok tartalmával és szerkezetével kapcsolatos kritériumokat fogalmaztunk meg. Ez alapján négy feladatot alakítottunk ki, amelyekben újítként súlyozott feleletválasztó kérdéseket (VanSledright, 2015 nyomán) használtunk. Második lépésben megtörtént a feladatok kipróbálása. Összesen 157 általános és középiskolás diák vett részt az első, papíralapú pilot vizsgálatban, amelynek fő mozgatórugója a feladatok működésének tesztelése volt. Az előzetes eredmények alapján elmondható, hogy három feladat megfelelően működött, ugyanakkor egy feladat alapos átdolgozást igényel. A következő lépésben egyrészt további feladatokat dolgozunk ki, másrészt online környezetbe (eDia plat-

form) helyezzük a vizsgálatot. A jövőbeli munka szempontjából nagyon biztató, hogy a megkérdezett tanárok és diákok összességében nagyon pozitívan értékelték a feladatokat, érdekesnek és elgondolkodtatónak találták a témát és a kérdéseket is. Hosszútávú célunk egy olyan feladatfejlesztési útmutató kialakítása, amit a gyakorló történelemtanárok a mindennapi osztálytermi munka során is tudnak hasznosítani.

Bartha Csilla:

A multimodális többnyelvűség és változatosság bizonyítékaitól a kulturálisan fenntartható tanulás és tanítás módszerei és gyakorlatai felé

A NyelvEsély Szakmódszertani Kutatócsoport eddig elvégzett elméleti, módszertani, helyzetfeltáró kritikai kutatásai, valamint kísérletei messzemenően igazolták, miszerint a tanulás, nevelés és tanítás *nyelvi* kihívásainak empirikusan igazolható meghatározó tényezőit s e kihívások hatékony megoldásához való utat csak átfogóan, a multimodális-multiszenzoros humán interakciók mint kiaknázandó természetes szemiotikai források alapjain, transzdiszciplináris keretben, a gyermekek társas, érzelmi, kognitív, nyelvi és metanyelvi fejlődésére holisztikusan tekintve, az ezekre vonatkozó tudományos eredményeket közös keretben integrálva, ugyanakkor a helyileg értelmeződő szociokulturális változatosság kontextusaira mindenkor érzékenyen célszerű megközelíteni. Kutató- és tananyagfejlesztő tevékenységünkben e megközelítés biztosítja a természetes átjárást a látszólag igen eltérő fejlődési, nyelvi, tanulási utakat járó és más-más problémákkal küzdő marginalizált gyermekcsoportok (pl. siketek, cigányok, más nyelvű vagy nem szten-derd nyelvi háttérű gyermekek) között, a helyi, gyakorlati és a tudományos tudás szereplőit és szerepét, feladatait dinamikus és interakcióban értelmező szemlélet és módszertani eljárás érvényesítésével együtt.

A harmadik pályázati év tevékenységét csupán vázlatosan áttekinteni tudó előadás a főbb eredményeket négy kiemelt terület köré rendező, részletesebb betekintést nyújtva a digitális tartalmi és módszertani fejlesztésekbe:

1) Jelnyelv, multimodális többnyelvűség és változatosság – A vizuálisan orientált multimodális tanulás bizonyítékalapú támogatása

Folytatódtak a korábbi években megalapozott kutatások, többek között a jelnyelv leírására, a jelnyelvi lexikalitásra, a két-/többnyelvűségre, a siket gyermekek változatos szocializációs elrendezésére, a fennálló oktatási gyakorlat kritikai elemzésére és következményeire vonatkozóan. Összegzés készült a vizuális fonológia oktatási aspektusairól, vonatkoztatva a bimodális kétnyelvű elrendezésre, továbbá létrejött egy kidolgozott mérési anyag, emellett egy kétnyelvű, jelnyelvalapú kompetenciamérés kísérleti változata, fejlesztésekkel, tartalmakkal és módszerekkel kiegészítve. Az év során a fenti témában két doktori disszertáció, két MA diplomamunka, valamint egy különdíjat elnyert OTDK-dolgozat született. Fontos mérföldkő, hogy elkészült a kétnyelvű, értelmező, multilingvális, online tanulói szótárnak és a szótár adatbázisára épülő e-learningnek a szakmai koncepciója, adatbázis-struktúrája, illetve felülete, valamint a szócikkekhez kapcsolódó e-learning feladatok generálásának rendszere. Innovatív, használatalapú eljárással meghatározásra kerültek a gyermekszótár témakörei s a siket gyerekek nyelvelsajátítási mérföldköveire épülő fogalomkészlete, majd pedig a már elkészült témakörök élesítése. Nélkülözhetetlen tanulást támogató anyagként pedig létrejött egy új, jelnyelvi daktilábécé, valamint a szótári és e-learninges fejlesztések kutatási megalapozása során elkészült egy különálló vizuális segédanyag a kézformákról.

2) Multimodális feladat- és módszertár

A bevonódó kölcsönös tanulás eredményeként létrejött egy szakmailag sokszínű feladat- és módszertani gyűjtemény alapja, amelyben nemcsak óvodapedagógusok, tanítók, szaktanár-

ok és fejlesztőpedagógusok már gyakorlatban is tesztelt eredményei jelennek meg, de módszertanilag is több terület szerepel a magyar nyelv és irodalomtól a logopédián és informatikán át a testnevelésig, óvodától egészen a tanárképzésig. Ebben a kutatócsoport pedagógus munkatársai, illetve szülők által már kipróbált, a gyakorlatban használt feladatok szerepelnek. Az erre alapozott koncepciók egy digitálisan hozzáférhető, a multimodális repertoár elemeit változatosan előhívó feladatokká alakítását célozzák. Kisgyermekeknek a vizuális tanulást komplex módon megvalósító, magyar és magyar jelnyelvet, emellett további kognitív és társas kompetenciákat célzó e-tananyag, továbbá jelnyelvi, romani nyelvű, több dialektális változatot is egyenrangúan megjelenítő, valamint mindezen nyelveket és modalitásokat együttesen is elérhetővé tevő mesék, mondókák, játékok készültek, és iskolásoknak szóló anyagok is elérhetők.

3) A kulturálisan fenntartható tanulás és tanítás gyakorlatai cigány nyelvi közösségekben

A formális, intézményes keretek között zajló tanulás-tanítás folyamatainak, hatékonyságának, különböző mértékű eredményességének változatos, egymástól is eltérő kontextusokban a NyelvEsély projekt számára különös jelentőséggel bírnak az ugyanezen elrendezésekben megvalósuló-megvalósítható informális tanulás-tanítás alternatív gyakorlatai. A hazai és nemzetközi intézményekkel, pedagógusokkal, szakemberekkel való szakmai partnerség és együttműködés kialakítása és folyamatos bővítése mellett tanár szakos hallgatók, különösen pedig három különféle elrendezésű cigány közösség tagjai is bevonódtak kutatócsoport munkájába. Mindezt annak érdekében, hogy a változatosság, az alulról felfelé történő építkezés és a lehetséges utak feltérképezése, módszertani ajánlások

és eszközök kialakítása széleskörű, az adott lokális elrendezéshez alkalmazkodó, autentikus, émikus fogalmi és értelmezési keretben, a résztvevők helyi tapasztalataira építve történjen. A hodászi közösségben egy komplex modell kialakítása és megvalósítása kezdődött, amely a közvetlen óvodai és iskolai vizsgálatok, megfigyelések, elemzések, a számi „nyelvi fészek” modell alkalmazhatóságának tanulmányozása, további háttérelvezések, illetve jó gyakorlatok gyűjtése és kritikai elemzések mellett már ebben az évben több fontos konkrét eredményt is hozott (hodászi családi nap; az Oktatási Hivatal által akkreditált Romani Mesezene képzés elindítása roma óvodapedagógusok számára; helyi képzés a cigány gyermekek nyelvi szocializációjáról és a kétnyelvűségről; romani-magyar pedagógiai szótár; romani videókorpusz; cigány népismereti tábor és komplex hip-hop pedagógia). A témában született doktori disszertáció szerzője summa cum laude minősítéssel szerzett doktori fokozatot.

4) A kulturálisan fenntartható tanulás és tanítás módszerei és gyakorlatai -- Transzdiszciplináris tanulás és hálózatosodás

A NyelvEsély projektum harmadik évében jelentősen kibővült együttműködési hálózatának alakítása, a különböző helyek és szereplői körök bevonása, illetve a közös tanulási alkalmak és helyi együttműködések támogatása mögött tudatos, kritikai, reflexív tervezés áll. Intézeti és intézeten kívüli, hazai és nemzetközi workshopok; szakmai napok, módszertani ke-rekasztal-beszélgetések, tanulmányutak; országos és nemzetközi konferenciák keretében valósult meg a projekt alapvető értékrendjében és szemléletmódjában kiemelkedő jelentőséggel bíró, változatosságot magában foglaló, elmélet és gyakorlat, kutatás és tapasztalat kölcsönösségen alapuló transzdiszciplináris tanulás. Kiemelkedő, megközelítésmódjá-

ban is rendhagyó a Nyelvi és kulturális találkozások a 21. századi tudásszerzésben című három napos konferencia, s a vele összekapcsolódó *A mi világunk* című gyermekpályázat, ahol pályázat hat partnerintézménytől és egy további pályázótól beérkezett pályamunkái szintén rendkívül értékes forrásai és manifesztumai a NyelvEsély projektum munkájának, értékrendjének, szemléletmódjának.

Az előadás végül kitér a nyelvileg tudatos és kulturálisan fenntartható tanulás-tanítás tartalmi és módszertani kritériumrendszerének néhány főbb, az együttműködő partnerintézményekkel közösen megfogalmazott ismervére, melyeket a helyi értelmezési keretekben, fokozatosan, érzékenyítéssel és szemléletformálással, olykor eltérő módszerekkel és kimenetekkel kezdtünk beépíteni az adott intézmények szellemiségébe, mindennapi gyakorlatába.

Holecz Margit, Tóth Etelka:
A kutatási eredmények gyakorlatba építésének útjai:
Bizonyítékalapú multimodális tanulói szótár
és e-learning fejlesztése vizuális jelfonológiai vizsgálatokkal

A kommunikációs és ismeretszerzési rutinná váló digitális, multimodális interakciós tevékenységek túlsúlya következtében általában is szükség van a nyelvhasználatot komplex módon értelmező, a modalitásokat, a gesztusokat, mimikát stb. jelentésképző szerepét is magába foglaló szemiotikai repertoár összetett voltának tudatosítására és fejlesztésének fontosságára. A vizuálisan orientált siket gyermekeknek a szocializációs háttér, családi nyelvi környezet, tapasztalat és hozzáférés tekintetében is rendkívül változatos csoportjai, valamint többségében halló családjai, továbbá a korai nevelés számára pedig egyenesen megkerülhetlenné vált olyan differenciált támogató utak, stratégiák felkínálása, amelyek Magyarországon eddig nem voltak elérhetőek. A nyelvhez elsődlegesen vagy kizárólag a jelnyelv segítségével hozzáférő gyermekek nem elégséges, részlegesen vagy teljesen korlátozott auditív hozzáférése egyéni kognitív fejlődésükre, a világ megismerésére, a tapasztalatok feldolgozására, érzelmeik kialakulására, tudatelméleti és társas kognitív képességeik fejlődésére, mindezekkel együtt a tanulásra, az olvasásra, a szövegértésre és az írás elsajátítására nézve jár negatív, olykor behozhatatlan hátrányokat jelentő következményekkel.

A Többszemélyes Kutatóközpont az elmúlt években korpuszpépítési munkálataival párhuzamosan számos olyan hiánypótló alapkutatást végzett a magyar jelnyelv grammatikai leírására, a jelnyelvhasználók és jelnyelvhasználat szociolingvisztikai változatosságára stb. kérdéskörében, amelyek a NyelvEseley

projektum keretében végzett, a kétnyelvű oktatást és az ehhez szükséges tananyagok fejlesztését közvetlenül megalapozó vizsgálati témák és kutatások számára is fontos kiindulást jelentettek.

A két szervesen összekapcsolódó részből álló előadással egy a projekt keretében született, védés előtt álló PhD-kutatás témáját és eredményeit, valamint a multimodális tanulói szótár és e-learning fejlesztés átfogó munkáját kiemelve a kutatási eredmények gyakorlatba építésének útját mint a projektum általánosan alkalmazott eljárását kívánjuk szemléltetni.

A három életkori és tudásszinten működtethető oktatási szótár az első olyan szociolingvisztikai, többnyelvűségi megfontolásokat aktívan beépítő kétnyelvű multimodális (magyar jelnyelv-magyar) tanulói szótár és enciklopédia, amely a változatos bemeneti kompetenciákkal rendelkező, vizuális vagy auditív orientáltságú, siket, CODA, CI-s, halló tanulók csoportjainak egyaránt támogatást ad majd mind a magyar jelnyelv, mind a magyar nyelv hangzó és/vagy írott változatának elsajátításához, a metanyelvi tudatosság erősítéséhez. Az írás és olvasás elsajátítását segítő, a projekt keretében kiterjesztett magyar ujjábécé, a jelelt magyar változat, a szótári és a szótagolt forma, a videó, kép, hang, írás megjelentethetőségével, a multimodális meghatározásokkal, a mindkét nyelv oldali példamondatokkal más, tanulási nehézségekkel küzdő csoportok számára is segítséget nyújthat. Olyan keretrendszer építettünk ki, amely hosszú távon, a videóadatbázis teljes felépítése után mind jelnyelvi, mind magyar oldalról tükrözi az életkori, nemi, stilisztikai stb. változatosságot. A szótári munkálatban a siket és halló munkatársak változatos érintetti és szakmai köréből szerveződött szótári és e-learning munkacsoport az előző év intenzív háttérmunkáit követően a folyamatosan épülő jelenlegi alapváltozatot, a mögötte lévő jelnyelvi és hangzó

nyelvi lexikai adatbázist rendkívül feszes munkával kilenc hónap alatt építette, egyidejűleg lexikográfusokkal, jelnyelvésszekkel, fejlesztő pedagógusokkal, gyermekek változatos csoportjaival, szülőkkel és jelnyelvet L2-ként tanulókkal is folyamatosan teszteli.

A szótár és a szótári adatbázisra épülő tanulófelület együttesen, egymást támogatva kezeli a jelnyelvi és hangzó nyelvi fejlesztést (jelnyelvi és hangzó videók, a daktil, a nyomtatott és írott betűk tanítása és szókincsfejlesztés), kiegészítve egyéb kognitív és társas-szociális készségeket fejlesztő feladatokkal. Fontos célkitűzés volt a fonológiai tudatosság fejlesztése, a jelnyelvi kézformák (és daktil) tanítása, ehhez kapcsolódóan a betűtanítás, a jelnyelvi és hangzó nyelvi szókincsfejlesztés, a példamondatokkal részben a pragmatikai készségek, továbbá az olyan olvasáshoz (is) szükséges készségek fejlesztése, mint a vizuális szerialitás, vizuális emlékezet, vizuális differenciálás és téri orientáció.

A jelkivitelezési panel részletes információkat tartalmaz a lexikális jel manuális és nonmanuális összetevőiről. A jelfonológiai leírások tudományos kontrollját a PhD-kutatás változottság mentén kialakított mintájának elemzése és empirikus bizonyítékai adják.

Az elmúlt évek kutatási és gyakorlati tapasztalatai rávilágítottak, hogy szükség van a magyar jelnyelv fonológiai rendszerének és alapvető működési mechanizmusainak részletesebb megismerésére, melynek során számos tekintetben újra is kell értelmeznünk a korábbi kereteket és fogalmakat. A vizuális fonológia jelentőségét egyrészt egyre több nemzetközi eredmény is alátámasztja: vizuális jelfonológiára építő vizuális szegmentációs tréning eredményeként még az olvasási nehézségekkel küzdő halló gyermekek is fejlődést mutattak (Petitto et al. 2016), a daktilhasználati, vagyis (le)betűzési (más néven

ujjbetűzési) készség a jelnyelvi kompetenciákon túlmenően pedig előrejelezte az olvasás folyékonyságát (Stone et al. 2015). Úgy tűnik tehát, hogy a (le)betűzés jelentheti a fonológiai kapcsolatot az íráshoz, vagyis a (le)betűzés, jelnyelv és ortográfiai dekódolás közötti kapcsolatok erősítése az olvasás-elsajátítás megkönnyítésének működő útja lehet.

A fonológiai kutatásokat ugyanakkor további gyakorlati szempontok is vezérelték, mivel szükség volt egy olyan eszköz-tár kidolgozására, amely alkalmas egy írásbeliséggel nem rendelkező nyelv különféle jegyeinek rögzítésére, az adatok annotálására, továbbá a kereshetőség megteremtésére.

A nyelvhasználói, kontextuális és műfaji változatosságra épülő jelnyelvi fonológiai vizsgálatok kognitív keretben folytak elsődlegesen a magyar jelnyelv kézforma-állományáról szóló, a lexikai jelek struktúrájára korlátozódó korábbi leírások empirikus alapú újragondolásához. A kutatás a lexikon központi részein túl az indexek, bóják, ábrázoló jelek és konstruált cselekvések jellemzőit is feltárta, bevonva többféle diskurzusműfajt és szövegtípust is az elemzésbe, monologikus, dialogikus, valamint izolált szavakat tartalmazó részeket is vizsgálva. A kutatás igazolta, miszerint a kézformák sematikusak, kategóriái nem diszkréten elkülöníthető egységek, hanem prototípusok köré szerveződnek. A kutatás arra is rávilágított, hogy egy másik paraméter, a kivitelezési hely tekintetében is erős a sematizáció, így a jelelési tér eddig gondolt, élesen elhatárolható régióival szemben a viszonyok kerülnek előtérbe, a konkrét megvalósulásokat pedig a test fizikai korlátai, a jelelés gazdaságossága, illetve utóbbihoz kapcsolódóan a koartikulációs hatások határozzák meg.

A leírt fonémakategóriák és a feltárt nyelvhasználati mechanizmusok egyrészt segítik a korpuszalapú elemzéseket, másrészt biztosítják az adatbázisbeli, valamint a szótárban a

jeloldali kereséseket. A fonémakategóriák feltárása ezen túl megalapozza a szótár egyik tanulástámogató funkciójának, az ún. magösszetevőknek a meghatározását is. Ezek azt a különféle jelekben megfigyelhető, közös ikonikus magot jelentik, amilyen például a 'homlok', mint kivitelezési hely, ahol a különféle kognitív folyamatokkal kapcsolatos jelek kerülnek kivitelezésre (pl. TUD, ISMER, TANUL, EMLÉKSZIK). Az eredmények emellett referenciaként szolgálnak a további, a gyermekek jelnyelvhasználatával és nyelvelsajátításával kapcsolatos kutatásokhoz is.

Kiadta: az MTA Tantárgy-pedagógiai kutatási program
Bölcsészeti és Társadalomtudományi munkacsoportja
és a Belvedere Meridionale

Nyomta: S-Paw Nyomda, Üllés